

RONDDOLEN

Lente in aantocht

„Ge-ru-to, ge-ru-to, ge-ru-to.“ De grutto's zijn weer terug en hoog boven het weiland klinkt hun vreugdevolle roep, die als een van de eerste het voorjaar aankondigt. De vogels roepen met een ritmische regelmaat, om dan ineens in een pijlsnelle glijvlucht naar beneden te komen, waarbij ook het geluid in een hogere versnelling gaat: „Wieto wieto, wieto, wieto, wieto, wieto.“

De grutto's zijn terug van een lange trektocht uit Zuid-Europa en Noord-Afrika. Zodra ze hier arriveren, maken ze aanstalten om een territorium uit te zetten om te broeden.

Dat is ook het geval bij de wilde eenden. De groepjes die verspreid in de polder zaten, zijn uiteengevallen in afzonderlijke paren en die zoeken kleine slootjes op om daar hun territorium voor het komende broedseizoen af te palen. Misschien dat een enkeling zelfs al een eerste ei heeft gelegd.

Maar terwijl de lente langzaam maar zeker nadert, is het gelijkertijd nog volop winter. De weiden zagen wit vanochtend en de luidruchtige smienten zitten – net als de kol- en de brandganzen – nog in groepen van honderden bij elkaar. Hier merk je nog niets van paarvorming. Dat gebeurt waarschijnlijk pas als deze sierlijke eendjes gearriveerd zijn in hun broedgebieden in het hoge noorden. Paarvorming is trouwens alleen aan de orde voor de jonge exemplaren, want in tegenstelling tot de meeste andere eenden, kiest de smient een partner voor het leven.

Voor sommige planten en dieren lijkt het alsof de kou van de laatste tijd de activiteiten toch wel wat afremt. Van pad-dentrek is –althans in onze omgeving– nog niks te merken, terwijl dat in sommige jaren half februari al volop aan de gang was. De krokussen en de sneeuwklonksjes zijn prachtig aan het bloeien, de gele zonnetjes van het klein hoefblad laten nog even op zich wachten. De hommels laten tot nu toe eveneens verstek gaan.

Maar als het zonnetje even doorbreekt, gaan de kieviten op de wieken om hun doldwaze buitelingen te maken die voor hen bij het uitzetten van een territorium horen. En dan weet je weer: de lente komt er aan. Onweerstaanbaar.

Hiet de Zwerver

OVER LEVEN

MOTTEN – De Britse mottenpopulatie gaat razendsnel achteruit, zo blijkt uit een rapport van de natuurorganisatie Butterfly Conservation. Sinds 1968 is het aantal soorten grote motten met een derde afgenomen. Voor vogels en vleermuizen die zich met deze vlinderachtige insecten voeden, heeft dit ernstige gevolgen. Bovendien zegt het iets over de toestand van de hele natuur in Groot-Brittannië. Motten zijn een belangrijke indicator van biodiversiteit. „Het is heel slecht nieuws“, zegt onderzoeker Richard Fox. „De groep motten is omvangrijk. Als er binnen deze grote populatie al sprake is van zo'n teruggang, dan is dat een heel duidelijk signaal dat het met de toestand van de Britse diversiteit evenmin best gesteld is.“ Wetenschappers moeten nog onderzoeken wat de oorzaken kunnen zijn, maar zij vermoeden dat de vernietiging van leefgebieden, het gebruik van pesticiden, milieuvontreiniging en klimaatverandering van invloed zijn. „Wat het ook mag zijn, het probleem speelt in ieder geval in heel het land“, aldus Fox. **MILIEUFONDS ANTILLEN** – Minister Pechold van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties heeft 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de oprichting van een milieufonds op de Nederlandse Antillen. Pechold overhandigde het bedrag vorige week aan de Dutch Caribbean Nature Alliance (DCNA). In deze koepelorganisatie hebben de natuurparken van Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius zich verenigd. Op de zes eilanden is de hoogste biodiversiteit binnen het Koninkrijk der Nederlanden te vinden met onder andere koraalriffen van wereldfaam, tropisch mistbos en cactusvelden. De bewindsman wil tien jaar lang 1 miljoen euro besteden aan het natuurbehoud op de Antillen. Uiteindelijk is er 5 miljoen euro per jaar nodig om de natuur te beschermen. **NESTKASTWEEK** – In het kader van de Nationale Week van de Nestkast roept Vogelbescherming Nederland iedereen op voor het nieuwe broedseizoen een nestkast te plaatsen. Het feit dat er meer en meer houten schuttingen als erfafscheiding komen, doet de organisatie vrezen dat daardoor nestgelegenheid en schuil-mogelijkheden verloren gaan. Ook worden steeds meer tuinen betegeld, waardoor vogels op de grond geen voedsel kunnen vinden. Tegelijkertijd worden woningen steeds beter geïsoleerd. Met het dichteren van gaten en kieren gaat veel broedruimte verloren. Met de nieuwe tuincultuur dreigt een belangrijk leefgebied voor stadsvogels te verdwijnen. Vogelbescherming roept bezitters van een nestkast op dit voorjaar broedende vogels in de gaten te houden, uiteraard zonder ze te verstoren. Ze kunnen broedgegevens melden via de website www.weekvandenestkast.nl. Zo kan aan het einde van het broedseizoen (medio september) bekend worden gemaakt hoeveel vogels met succes hebben gebroed in Nederlandse nestkasten. **NIEUWE HALFAPEN** – Een internationaal team van wetenschappers heeft op het eiland Madagaskar drie nieuwe soorten halfapen ontdekt. De vaders uit Duitsland, Frankrijk en Zwitserland deden onderzoek naar lemuren, halfapen die alleen op Madagaskar voorkomen. Vooral de ringstaartmak' zijn bekende lemuren. Ze zijn in veel dierentuinen te zien. De onderzoekers konden de nieuwe soorten in kaart brengen door DNA-onderzoek bij in totaal 99 dieren. Daaruit werd duidelijk dat verscheidene nauwelijks van elkaar te onderscheiden exemplaren eigenlijk behoren tot een andere soort.

VERDER KIJKEN

maart: 1: 14.00 uur, gezinsfietsocht door het Harderbos. Start: P-plaats van Harderbos aan de Karekietweg, ten noorden van Harderwijk. Aanmelden: 0341-426666. 4: 14.30 uur, lezing "Dieren in De Heimanshof" door Ton Engelman in De Heimanshof, Wierger Brunlaan te Hoofddorp. Meer informatie: 023-5581158 en www.deheimanshof.nl. 4: 11.00 uur, wandelexcursie (twaalf uur lang) over de Veluwe. Start: Natuuractiviteitencentrum Zandenbos, Plesmanlaan 2 in Nunspeet. Aanmelden: 0341-252996. 4: 10.00 uur, langafstandsvoettocht Arnhemse landgoederen. Start: P-plaats Mariendaal, bereikbaar via weg Arnhem-Oosterbeek. Meer informatie: 06-53777594 (wo. t/m za. van 9.30-10.00 uur) en www.mooigelderland.nl. 9: 19.30 uur, dialoog over vogels in Europa door natuurfotograaf Adri Hoogendijk in Streeknatuurcentrum Alblaswaard van de Natuur- en Vogelwacht De Alblaswaard (NWA) in Papendrecht (aan de westzijde van Wijngaarden aan de rand van het Alblasbos). Meer informatie: 078-6912038. 11: Landelijke Vlinderdag in de Reehorst te Ede. Aanmelden: info@vlinderstichting.nl en 0317-467346. 11: 14.00 uur, korstmossenexcursie in stuifzandgebied De Haere. Start: P-plaats aan einde van Badweg in 't Harde. Meer informatie: 06-53777594 (wo. t/m za. van 9.30-10.00 uur) en www.mooigelderland.nl. 14: 19.30 uur, lezing "Vlinders en hun omgeving" door Kars Velling in Serviceflat Atlanta, Stationsplein 132 te Velp. t/m 9 april: expositie "De dans van de Noordse ster" van natuurfotograaf Han Meeuwse in Noord-brabants Museum, Verwerstraat 41 in Den Bosch. Meer informatie: www.noordbrabantsmuseum.nl

Foto: Han Meeuwse

Brabants Landschap wil op Regte Heide zeldzaam hoen uitzetten

Klaar voor de korhaan

Amper een eeuw geleden konden ze in Brabant de korhoenders wel schieten, omdat jonge knoppen van net aangeplante dennen voor deze 'heidekip' niet veilig zijn. Nu stellen natuurbeheerders alles in het werk om de mar-kante broedvogel weer terug te krijgen.

Verspreid over enkele plekken rond de Regte Heide zitten ze in met camouflagenetten afgeschermd rennen. Dertig in Het Nationale Park De Hoge Veluwe gefokte korhanen hebben tijdelijk onderdak gekregen in het natuurgebied ten zuiden van Tilburg. De geslachtsrijpe kerels mogen overigens op het Brabantse logeeradres het hok niet uit, omdat het nog de vraag is of zij überhaupt wel in Nederland mogen worden losgelaten. De rechter wil eerst deskundigen horen en doet in april uitspraak.

Blijft onverlet dat de Regte Heide een prima stek voor het korhoen zou zijn. Het was het laatste leefgebied van de vogel in Brabant. „Tot een jaar of zeven hoorde ik de hanen nog bolderen“, zegt Wim de Jong. „Dat koeren, sissen en blazen vergeet je nooit meer.“ De beheerder beschrijft hoe de staalblauwe hanen tijdens de balts om hun as draaien en hun witte staartveren tonen. Iedere lawaaimaker heeft bovendien rode, gezwollen wenkbrauwen. Van half maart tot eind mei hebben de schijngewichten plaats. Vooral in de vroege morgen, als de dauw nog op de pollen parelt.

Dankzij de kleinschalige ontginning van uitgestrekte heideterreinen gaat het het korhoen rond 1900 voor de wind. De graslandjes en akkertjes blijken ideale voedselplekken. Bovendien bezoeken de vogels de massaal aangeplante dennen. De populatie maakt een enorme bloei door.

Vanaf de Tweede Wereldoorlog neemt de stand in Noord-Brabant drastisch af. In de jaren vijftig leven er op ruim dertig terreinen nog ongeveer 300 korhoenders, een schamel restant vergeleken bij de duizenden die er eens voorkwamen. De aanzienlijke uitdunning is vooral het gevolg van de intensivering van de landbouw.

Bovendien boeten de heidevel-den door vernippering aan op-pervlakte in. Wegen doorsnijden de terreinen en de toemengde recreatie eist haar tol. De schuwe korhannen vinden nauwelijks nog een rustige nestplek, want overal struinen loslopende honden rond. Daarbij gaan niet alleen eieren verloren, maar leggen ook volwassen vogels het af.

Regelmatig klinkt eveneens het verwijt dat onderzoekers een deel hebben in de afname van de

● De korhaan heeft een staalblauw verenkleed en rode wenkbrauwen. Foto: Ceas Buys

populatie. Om de conditie van eieren te checken zouden de vogels te vaak van hun nesten zijn gelicht. Meer dan eens lieten de gestreste hoenders hun legsel te lang onbewaakt achter.

Rust en variatie

De Regte Heide is een van de zes natuurgebieden in Brabant die voor een „laatste herintroductie-poging“ van het korhoen het meest in aanmerking komen. Althans, dat vindt het Brabants

Landschap, dat plannen heeft om de komende jaren telkens enkele tientallen gefokte korhoenders en -hanen los te laten. De aanvraag ligt bij de minister, maar die wacht eerst af hoe de rechter over het initiatief van de Hoge Veluwe oordeelt.

Diverse maatregelen zijn al getroffen om de condities op het voormalige militair oefenterrein te optimaliseren. De beheerder perk-te de toegankelijkheid drastisch in door de zandwegen voor motor-

● Het Brabants Landschap heeft plannen om de komende jaren op de Regte Heide korhoenders los te laten. Foto: RD

crossers en autobestuurders af te sluiten; de recreant mag er alleen te voet of te paard in.

Tijdens een winterdag ligt het golvende landschap er woest en eenzaam bij. Behalve op rust is het korhoenvriendelijk beheer ook gericht op variatie. „Daar stoppen we al vijftien jaar veel energie en geld in“, zegt De Jong. „Elk jaar wordt er 10 hectare heide geplagd. Korhoenders, maar ook de roodborst-tapuit en de nachtzwaluw houden van een structureerrijke heide met hoge, lage en middelhogte polletjes, afgewisseld met open ruimtes. Ook andere organismen profiteren daarvan.“ Hij wijst op kale stroken waarin zaden van struik- en dop-hei ontkiemen en de klokjesgentiaan, voedselplant van het zeldzame vlinder gentiaanblauwtje, wortel schiet.

De Gemeentebossen van Goirle, in de crisisjaren aangelegd als werkverschaffingsproject, bakende de heidegrens af. Hoge Corsicaanse dennen met adelaarsvarrens in de ondergroei staan roerloos aan een ietwat gerafelde horizon, want aan de rand zijn diverse inhammen gekapt. „Zo krijg je een minder strakke en rechtlijnige overgang van heide naar bos. Juist daar zijn de rijkste natuurwaarden te vinden.“

Vernatting

Het mozaïek is echter nog veelzijdiger. Op de rand van de heide, waar zes prehistorische grafheuvels liggen, wijst De Jong naar het Riels Laag. Het dal van de Oude Leij ligt 7 meter lager en grenst over een lengte van 3 kilometer direct aan de Regte Heide. „Zo'n gradiënt, een overgang van een hoge, droge en voedselarme heide naar een laag, nat en voedselrijk beekdal, tref je maar op enkele plaatsen in Nederland aan. De meeste verdwenen door ontginning en ruilverkaveling.“

Om verdroging tegen te gaan en het waterpeil te verhogen, bracht het Brabants Landschap bij een oude „voorde“ (doorwaadbare plaats) een puindam aan, die voor het bierpje, de grondel en andere vissen geen belemmering vormt. De beek treedt regelmatig buiten zijn oevers en de laagste delen van het dal zijn permanent nat. „Dat heeft al tot schitterende resultaten geleid. Beenbreek en moeraswolfs-klauw hebben zich uitgebreid. En de slobbeend en de zomertaling broeden hier nu ook.“

Voor het korhoen zet deze vernatting eveneens zoden aan dijk. „Allerlei watervogels houden zich hier op en dat weet de vos. Op die manier blijft Reintje bij de korhoenders op de heide vandaan.“

De vegetariërs zoeken echter elders ook voedsel, wat op het menu staan grassen, bessen en allerlei 'onkruiden'. „Pal tegen het beekdal hebben we akkertjes ingericht met graansoorten zoals rogge, wintertarwe en boekweit. Daar kunnen de korren straks hun kostje bij elkaar scharrelen.“

De Jong moet nog even genoeg nemen met een fazantenhaan die rustig het veld verkent.

Willem H. Smith

● Om korhoenders te tellen, kan het best gekeken worden naar het aantal hanen in het vroege voorjaar. Een hen (foto) is door gedrag en uiterlijk moeilijk waar te nemen. Foto: Ceas Buys

De Hoge Veluwe

De rechter beslist over enkele weken of Het Nationale Park De Hoge Veluwe „enkele honderden“ gefokte korhoenders mag loslaten. Omdat de Tetrao-terrix van nature op de Veluwe thuis hoort, kreeg het park van het ministerie van LNV al toestemming om een fokprogramma op te zetten. Stichting De Fauna-bescherming –voorheen Kritisch Faunabeheer- kwam echter tegen de herintroductie in het geweer en stapte naar de rechter, bang dat de gefokte vogels in contact zouden komen met de laatste wilde korhoenders op de Holterberg en zo de raszuiverheid zouden bedreigen. Volgens Drs. Freek Niwold, werkzaam bij Alterra, is die vrees gegrond. Bovendien wijken de gefokte exemplaren duidelijk af van de autochtone populatie. De wilde laaglandkorhoenders zouden een volstrekt unieke genetische samenstelling hebben.

Bart Boers, die het uitzet-project op De Hoge Veluwe leidt, zegt dat zijn korhoenders gedeeltelijk van Nederlandse origine zijn, aangevuld met bloedlijnen uit België, Duitsland en Zweden. „Specialisten die elk veertje van deze vogel kennen, zeggen dat negen van de tien exemplaren aan het laaglandtype voldoen.“

Hij vindt het risico dat de hanen soortgenoten in Sal-land kunnen bevruchten en de populatie daar verzwakken „ontzettend ver-gezocht.“ „Los van het feit dat vers bloed de conditie van deze dieren kan verho-gen, zijn korhoenders slechte vliegers. Tegenstan-ders van de herintroductie hebben, schrik niet, een rapport uit 1949 gevonden waaruit blijkt dat korhoen-ders in Rusland in de herfst zich soms over 100 kilome-ter verplaatsen. Je praat dan over onafzienbare toendra's, een heel ander landschap dan in Neder-

land. Recente onderzoeken tonen echter aan dat korhoenders in West-Europa afstanden van maximaal 30 kilometer overbruggen. Wij zijn daarom niet bang dat een van onze korhoen-ders koers naar Holten zal zetten, hemelsbreed 50 ki-lometer van hier verwijderd. Het dier moet dan precies de goede richting kiezen en ter plekke ook nog een partner vinden. In mijn ogen is die kans belachelijkelijk klein.“

Boers heeft de moed nog niet opgegeven. „Ons park streeft naar de instand-houding van het kleinschalige, open Veluwe cultuur-landschap van rond 1900. Dat bestond uit heide, stuifzand, akkertjes en kleine bosschages. De diversiteit aan soorten was op dat moment, mede als gevolg van menselijke in-vloed, het hoogst. Het korhoen koloniseerde als een ware cultuurvolger dit landschapstype. Het zou prachtig zijn wanneer dit symbool weer op de Hoge Veluwe zou rondwaren.“

Het park, waar het laatste korhoen zich in 1978 tegen het raster dood-vloog, heeft al akkertjes en wildweiden ingericht. Ook is door kleinschalig heide-beheer een korhoenvrien-delijk biotoop van 1500 hectare ontstaan. Boers hoopt nog in juni met het uitzetten van de korhoen-ders te kunnen beginnen. Een deel blijft in de ren-nen en zal voor nieuwe kuikens moeten zorgen, zodat er in tien jaar tijd duizend van deze bodem-broeders kunnen worden uitgezet. „Of ze zullen overleven? Van andere herintroducties, ook die van bevers, hebben we ge-leerd dat je een herintro-ductie heel rigoureuus moet aanpakken. Vandaar hon-derd korren per jaar en dat tien jaar lang. De eer-ste tijd zul je ook bescher-ming moeten bieden, dus een vos schieten we zo no-dig af.“